

НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ В УКРАЇНІ SCIENTIFIC AND PRACTICAL IMPLEMENTATION ISSUES OF INTERNATIONAL FINANCIAL REPORTING STANDARDS IN UKRAINE

Віталій ЧУДОВЕЦЬ,
кандидат економічних наук,
Луцький національний технічний університет

Vitaliy CHUDOVETS',
PnD Economics,
Lutsk National Technical University

Особливості функціонування національної економіки в умовах глобалізації свідчать про неможливість її ефективного розвитку поза міжнародним співробітництвом. Однак при прийнятті бізнесових рішень зарубіжними учасниками світового ринку щодо українських компаній виникає проблема відсутності якісної, зрозумілої та достовірної економічної інформації про їх фінансовий стан, результати діяльності, грошові потоки, капітал, що була б правдиво подана у фінансовій звітності загальноприйнятого формату. За таких обставин не викликає сумнівів необхідність формування та реалізації стратегії розвитку системи бухгалтерського обліку в Україні, в основі якої лежить впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності (далі – МСФЗ).

За оцінками фахівців, частка МСФЗ (IAS/IFRS) у бухгалтерському забезпеченні глобальних ринків капіталу становить 25% та поступається лише системі стандартів фінансового обліку в США (GAAP US), частка якої досягає 52% [3, с. 21]. Вибір саме континентальних (європейських) стандартів як основи для реформування обліку зумовлюються прагненням України до членства в Європейському Союзі. У рамках реалізації цієї мети було прийнято Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18.03.2004 р. №1629-IV [5], в якому серед іншого йдеться про запровадження в Україні системи бухгалтерського обліку, сумісної із застосуванням міжнародних стандартів, як мету реформи бухгалтерського обліку. Міжнародні стандарти включають стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності, які застосовуються в державах – членах Європейського Союзу – відповідно до Регламенту Європейського парламенту і Ради ЄС від 19.07.2002 р. №1606/2002.

Незважаючи на безальтернативність переходу вітчизняної облікової системи на міжнародні стандарти, мають місце значні труднощі як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру, що перешкоджають реалізації таких завдань.

Метою дослідження є виявлення проблем та перспектив впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності як передумови для розробки оптимальних заходів реформування бухгалтерського обліку й звітності.

Аналіз змісту та особливостей застосування МСФЗ у зарубіжних країнах, урахування вітчизняної практики ведення господарської діяльності й обліку дозволяє виділити такі **основні переваги міжнародних стандартів:**

- 1) формування якісної звітності за єдиними правилами, що узагальнюють світову практику та зрозумілі для користувачів різних країн;
- 2) можливість прийняття ефективних управлінських рішень, у тому числі з використанням прогнозної інформації, інформації про існуючі фінансові ризики, наведеної у звітах;

3) висока надійність і прозорість показників звітності та можливість перевірки їх достовірності світовими аудиторськими компаніями;

4) створення умов для залучення іноземних інвестицій та позикового капіталу, вихід на зарубіжні ринки, в тому числі фондів.

Окремі науковці визначають й інші позитивні сторони МСФЗ, серед яких: удосконалення системи корпоративного управління, розробки та прийняття кодексів етики акціонерними товариствами, скорочення часу й ресурсів, необхідних для розробки нових національних правил звітності [1, с. 119]; наявність у фінансовій звітності за міжнародними стандартами містить не тільки кількісних показників діяльності підприємства, а й характеристики здійснюваних процесів, які відображають як масштаби, так і якість діяльності підприємства [9, с. 236]; швидші терміни формування управлінської звітності, мінімізація зростання витрат на введення МСФЗ [12, с. 179].

Реформування бухгалтерського обліку в Україні розпочалося із затвердження постановою Кабінету Міністрів України від 28.10.1998 р. №1706 «Програми реформування системи бухгалтерського обліку із застосуванням міжнародних стандартів» (далі – Програма) [7], яка в подальшому реалізовувалася через прийняття Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. №996-XIV (далі – Закон про бухгалтерський облік) [4] та національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку.

До завдань, передбачених Програмою, належать:

□ створення системи національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку й звітності, яка забезпечить потрібною інформацією користувачів, насамперед інвесторів;

□ забезпечення зв'язку реформування бухгалтерського обліку з основними тенденціями гармонізації стандартів на міжнародному рівні та станом економічно-правового середовища і ринкових відносин в Україні;

□ надання методичної допомоги у впровадженні та використанні реформованої моделі бухгалтерського обліку.

Наступним кроком стало ухвалення розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.10.2007 №911-р Стратегії застосування Міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні (далі – Стратегія) [10], метою якої є вдосконалення системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності в Україні з урахуванням вимог міжнародних стандартів та законодавства Європейського Союзу. Для реалізації цієї мети визначені такі **завдання Стратегії:**

□ створення законодавчих та організаційних передумов щодо запровадження міжнародних стандартів для складання суб'єктами господарювання фінансової звітності;

□ адаптація до міжнародних стандартів національної нормативно-правової бази з питань бухгалтерського обліку шляхом внесення змін та розроблення й затвердження нових національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку для суб'єктів господарювання, які не застосовують міжнародні стандарти, а також затвердження положень бухгалтерського обліку господарських операцій, що не відображені в міжнародних стандартах;

□ удосконалення методології бухгалтерського обліку для суб'єктів малого підприємництва;

□ удосконалення державного регулювання у сфері бухгалтерського обліку.

У статті досліджено основні переваги застосування міжнародних стандартів фінансової звітності. Визначено проблеми впровадження міжнародних стандартів та шляхи їх вирішення.

The article examines the main advantages of the application of international financial reporting standards. The problems of international standards implementation and the ways of its solving are determined.

Відповідно до Стратегії удосконалення системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності суб'єктів господарювання з урахуванням вимог міжнародних стандартів сприятиме:

- гармонізації фінансової звітності вітчизняних суб'єктів господарювання із звітністю підприємств держав – членів Європейського Союзу, а також інших країн, які застосовують міжнародні стандарти;
- підвищенню прозорості й забезпеченню достовірності фінансової звітності суб'єктів господарювання і належного рівня довіри до неї вітчизняних та іноземних інвесторів;
- посиленню захисту прав та інтересів акціонерів, інвесторів, кредиторів та інших користувачів фінансової звітності суб'єктів господарювання;
- спрощенню порядку складення фінансової звітності суб'єктами малого підприємництва;
- удосконаленню інформаційного забезпечення корпоративного та державного управління.

При цьому аналіз стану впровадження МСФЗ в Україні свідчить про невиконання у встановлені строки в повному обсязі завдань Програми та заходів, передбачених Стратегією (див. **табл.**).

Звичайно, застосування МСФЗ не може повністю вирішити всі задачі, що ставляться перед обліковою системою в сучасних умовах. Перешкодою є різні фактори як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру.

На нашу думку, причини проблем упровадження міжнародних стандартів в Україні необхідно розглядати в трьох основних аспектах (див. **рис.**).

Метою МСФЗ є перш за все визначення основ формування й подання фінансової звітності для зрозумілості та порівнянності її показників у різних країнах світу. Внаслідок майже повної відсутності у МСФЗ розкриття методики та техніки обліку підвищується варіативність підходів щодо їх впровадження в різних країнах. Отже, зростає значення вітчизняного досвіду ведення бухгалтерського обліку та складання звітності, виникає необхідність розробки додаткового нормативного забезпечення. Це, на нашу думку, в деякій мірі гальмує перехід на міжнародні стандарти.

Оскільки передумовами виникнення МСФЗ стали процеси глобалізації світових економічних відносин, виникнення транснаціональних компаній, прискорення розвитку міжнародної торгівлі, то концепція бухгалтерського обліку та фінансової звітності, розроблена Радою (комітетом) з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, зорієнтована на задоволення потреб глобальних виробництв. За таких умов основними користувачами міжнародних стандартів стають великі компанії, фондові біржі та регулюючі органи, міжнародні фінансові установи (наприклад, Світовий банк). Понад 70 фондових бірж із 50 країн світу визнали МСФЗ як такі, що відповідають вимогам фондового ринку [6, с. 13].

При цьому виникають питання щодо доцільності підготовки й подання фінансової звітності за МСФЗ малими та середніми підприємствами – непублічними комерційними компаніями. У такому випадку переваги міжнародних стандартів можуть нівелюватися великою вартістю їх застосування, відсутністю належних трудових та організаційних ресурсів тощо.

Виходом із цієї ситуації стало прийняття та введення в дію у 2009 році міжнародного стандарту для середніх та малих підприємств, офіційна назва якого – International Financial Reporting Standard for Small and

Таблиця. Аналіз стану виконання заходів щодо застосування МСФЗ в Україні відповідно до Стратегії

Найменування заходу	Строк виконання	Аналіз виконання
1. Підготовка пропозицій щодо внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» щодо порядку застосування міжнародних стандартів	IV квартал 2007 року	виконано
2. Здійснення офіційного перекладу міжнародних стандартів	IV квартал 2007 – 2008 років	виконано
3. Офіційне оприлюднення міжнародних стандартів з метою сприяння створенню умов вільного доступу до них суб'єктів господарювання	2008 – 2009 роки	виконано
4. Формування інформаційно-аналітичної бази з питань застосування міжнародних стандартів з метою вільного доступу суб'єктів господарювання до навчальних матеріалів, наукових статей, інформації про практичне їх застосування, зокрема заснування та випуск спеціального видання	2008 – 2010 роки	частково
5. Підвищення кваліфікації бухгалтерів та забезпечення високого рівня спеціалістів з бухгалтерського обліку суб'єктів господарювання, які складають фінансову звітність за міжнародними стандартами	2008 – 2010 роки	не виконано
6. Проведення щорічних міжнародних науково-практичних конференцій з проблемних питань щодо запровадження й застосування міжнародних стандартів	2008 – 2010 роки	частково
7. Узагальнення досвіду застосування міжнародних стандартів у Європейському Союзі та в країнах з перехідною економікою	IV квартал 2007 – 2008 років	не виконано
8. Розроблення організаційно-методологічних підходів щодо встановлення порядку надання відповідно до законодавства фінансової звітності в електронному вигляді підприємствами користувачам, зокрема органам державної статистики	2008 – 2010 роки	не виконано
9. Удосконалення національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку у зв'язку з прийняттям нових та внесення змін до чинних міжнародних стандартів	IV квартал 2007 – 2010 років	частково
10. Прийняття положень бухгалтерського обліку господарських операцій, що не відображені в міжнародних стандартах	IV квартал 2007 – 2010 років	не виконано
11. Розроблення методичного забезпечення для застосування національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку	IV квартал 2007 – 2010 років	частково
12. Забезпечення Мінфіном співробітництва з Радою міжнародних стандартів фінансової звітності щодо запровадження в Україні міжнародних стандартів	IV квартал 2007 – 2010 років	частково
13. Підготовка пропозицій до законодавства з питань бухгалтерського обліку щодо забезпечення ведення бухгалтерського обліку на єдиних методологічних засадах усіма суб'єктами господарювання шляхом застосування єдиного плану рахунків та визначення загальної номенклатури статей фінансової звітності та порядку їх групування з наданням права суб'єктам господарювання формувати фінансову звітність виходячи з особливостей господарської діяльності та максимального розкриття інформації	2008 – 2009 роки	частково
14. Підготовка пропозицій до законодавства з питань бухгалтерського обліку щодо спрощення процедури ведення бухгалтерського обліку й форм фінансової звітності для окремої категорії суб'єктів малого підприємництва, зокрема надання права таким суб'єктам застосовувати форму обліку, яка не передбачає застосування подвійного запису; встановлення спрощеного порядку бухгалтерського обліку в малих підприємствах без застосування подвійного запису	2008 – 2010 роки	частково
15. Адаптація до міжнародних стандартів національної нормативно-правової бази з питань бухгалтерського обліку для малого бізнесу шляхом затвердження відповідних національних П(С)БО із спрощеним порядком обліку активів, зобов'язань, власного капіталу та розрахунком фінансових результатів	2008 – 2010 роки	не виконано

Рисунок. Причини виникнення проблем при впровадженні МСФЗ в Україні

Medium-sized Entities (IFRS for SMEs). Цей стандарт застосовується як самостійний документ поряд із повною версією МСФЗ та містить спрощені вимоги щодо розкриття інформації.

Іншим так званим вузьким місцем МСФЗ є недостатня розробка галузевих стандартів. Це обумовлено тим, що спочатку вони були системою загальних стандартів, у якій не передбачалися галузеві правила, які б враховували особливості тієї або іншої галузі. Спеціалізовані стандарти почали створюватися лише з кінця 1990-х років, однак на сьогодні їх кількість незначна [8].

Разом із наведеними вище загальними проблемами МСФЗ суттєвою перешкодою їх швидкого впровадження є специфічна система бухгалтерського обліку в Україні, що характеризується:

- широким використанням досвіду радянської школи обліку;
- частковим впровадженням МСФЗ;
- великим впливом господарського та податкового законодавства тощо.

Таким чином, можна стверджувати про формування в Україні специфічної облікової культури, яка характеризується значною формалізацією облікових робіт відповідно до нормативних актів, які більшою чи меншою мірою відповідають МСФЗ.

За таких обставин В. Моссаковський вважає, що подальше застосування МСФЗ суперечитиме практиці формування звітних даних, які склалися в Україні, а статистичні органи в цьому випадку отримуватимуть звітну інформацію у вигляді, який не дозволить звести дані в цілому по національному господарству [6, с. 20].

Крім цього, незважаючи на задекларовану в Законі про бухгалтерський облік та Програмі відповідності П(С)БО та МСФЗ, між ними є суттєві розбіжності. Так С. Голов зазначає, що існують відмінності щодо загальних підходів до фінансової звітності, які стосуються: складу проміжної фінансової звітності, суттєвості, порівняльної інформації, відступу від вимог стандартів [2, с. 181]. На думку вченого, невідповідність П(С)БО міжнародним стандартам суттєво зросла з 01.01.2005 внаслідок прийняття нових стандартів (МСФЗ) і внесення змін до раніше прийнятих стандартів (МСБО), що полягає у:

- 1) відсутності П(С)БО, еквівалентних МСФЗ 1, 2, 4, 6 та МСБО 26, 34, 40;
- 2) відсутності у складі П(С)БО положень, еквівалентних тлумаченням МСФЗ (ПКТ і КТМФЗ);
- 3) невідповідності П(С)БО 27 положенням МСФЗ 5.

Інші вчені виділяють концептуальні відмінності між вітчизняними та міжнародними стандартами в частині таких принципів і припущень, як безперервність, стабільність облікової політики, метод нарахування, суттєвість, перевага сутності над формою, обачність (консервативність) [11, с. 146-147].

Висока невідповідність спостерігається також у сфері об'єднання бізнесу, консолідації фінансових звітів, подання інформації про фінансові інструменти та основні засоби [2, с. 205].

На нашу думку, ще однією суттєвою відмінністю П(С)БО від М(С)ФЗ є необхідність широкого використання при роботі з останніми професійного судження осіб, що складають звітність. При цьому існує проблема відсутності досвіду застосування професійного судження вітчизняними бухгалтерами. Для її вирішення варто приділити більше уваги як теоретичному, так і практичному дослідженню цього питання.

Професійне судження пов'язано з принципом суттєвості, що дозволяє забезпечити якісну характеристику фінансової звітності – доречність. Відповідно до Концептуальної основи фінансової звітності інформація є суттєвою, якщо її відсутність або неправильне подання може вплинути на рішення, які приймають користувачі на основі інформації про конкретний суб'єкт господарювання, що звітує. Внаслідок цього стандарти не передбачають якісну граничну величину для суттєвості або попереднього встановлення, що може бути суттєвим у конкретній ситуації.

Стиль викладення інформації у міжнародних стандартах, наявність у них альтернативних методів обліку, вибір яких здійснюється управлінським персоналом, є також відмінними від мови та змісту нормативних документів, з якими звикли працювати українські обліковці. Це вимагає зміни як організаційних, так і методичних підходів до обліку при переході на МСФЗ. Додатково при цьому необхідно врахувати наявність в Україні значного державного регулювання бухгалтерського обліку, що відрізняє її від інших країн та не дає можливості стовідсоткового запозичення їх досвіду.

Третя група проблем впровадження МСФЗ в Україні має переважно суб'єктивний характер та відіграє найбільшу роль у гальмуванні реформи обліку. До них можемо віднести здебільшого **проблеми нормативного, інституційного, організаційного та методичного спрямування**, а саме:

- 1) невизначеність інституційних органів, що забезпечують впровадження МСФЗ та здійснюють контроль за їх дотриманням (на сьогодні до таких органів відноситься Міністерство фінансів України, Національний банк України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку,

Державна служба статистики, Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг тощо);

- 2) надієвість та декларативність прийнятих нормативних актів і роз'яснень офіційних органів щодо впровадження та застосування МСФЗ, які мають переважно інформативний характер. Так, унаслідок невиконання заходів, передбачених Стратегією, кінцеві строки її реалізації відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.03.2011 р. №205-р перенесені з 2010 на 2012 рік;

- 3) відповідно до п. 1 статті 12¹ Закону про бухгалтерський облік для складання фінансової звітності застосовуються міжнародні стандарти, що офіційно оприлюднені на веб-сайті Міністерства фінансів України. При цьому існує проблема неадекватності їх перекладу, викривлення змісту міжнародних стандартів;

- 4) відсутність методичних розробок щодо переходу на міжнародні стандарти та навчальних програм практичного спрямування;

- 5) нестача кваліфікованих фахівців, здатних виконати трансформацію звітності або її складання за міжнародними стандартами;

- 6) висока вартість переходу на МСФЗ, у тому числі зміни програмного забезпечення обліку та його обслуговування;

- 7) низький рівень розвитку професійних недержавних інститутів з бухгалтерського обліку, що здійснювали б допомогу та координацію заходів із реформування облікової системи, неефективна співпраця з відповідними міжнародними організаціями;

- 8) недостатнє державне фінансування програми реформування системи бухгалтерського обліку.

На нашу думку, розв'язання зазначених проблем повинне стати пріоритетом діяльності відповідних державних органів, професійних і громадських організацій та здійснюватися шляхом реалізації таких основних заходів:

удосконалення й збільшення фінансування державного регулювання впровадження МСФЗ та розвитку професійних інститутів;

створення якісного нормативного та методичного забезпечення процесу переходу на МСФЗ з урахуванням особливостей вітчизняної системи господарювання й обліку;

адаптація до міжнародних стандартів національної нормативно-правової бази шляхом внесення змін та прийняття нових національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку для суб'єктів господарювання, які не застосовуватимуть міжнародних стандартів;

створення навчальних центрів, розробка навчальних програм та навчальної літератури з МСФЗ, контроль за їх діяльністю з боку відповідних державних органів тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондарчук Н. В. Гармонізація бухгалтерського обліку України за міжнародними стандартами / Н. В. Бондарчук [Текст] // Збірник наукових праць «Економічні науки». – Серія «Облік і фінанси». – Випуск 9 (33). – Ч. 1. – 2012. – С. 116-122.
2. Голов С. Ф. Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку: монографія / С. Ф. Голов – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 522 с.
3. Жук В. М. До проблеми стратегії запровадження МСФЗ в Україні / В. М. Жук [Текст] // Бухгалтерський облік і аудит. – 2010. – №10. – С. 16-22.
4. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. №996-ХІV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
5. Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18.03.2004 р. №1629-ІV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1629-15>.
6. Моссаковський В. Б. Стан та перспективи розвитку бухгалтерського обліку в Україні: монографія / В. Б. Моссаковський. – К.: Інтерпрес ЛТД, 2009. – 326 с.
7. Програма реформування системи бухгалтерського обліку із застосуванням міжнародних стандартів, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 28.10.1998 р. №1706 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1706-98-p>.
8. Рабошук А. В. Актуальні питання переходу на МСФЗ / А. В. Рабошук. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.confcontact.com/Mart/32.php>.
9. Світлична В. Ю. Гармонізація національної фінансової звітності з міжнародними стандартами: актуальність, порядок та перспективи / В. Ю. Світлична, С. М. Малик [Текст] // Збірник наукових праць «Комуніальне господарство міст». – Серія «Економічні науки». – №100. – 2011. – С. 234-241.
10. Стратегія застосування Міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні, ухвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.10.2007 р. №911-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/911-2007-p>.
11. Циган Р. М. Перспективи переходу України до міжнародних стандартів фінансової звітності // Р. М. Циган, І. В. Кашуба [Текст] // Вісник ЖДУ. – 2009. №1(47). – С. 145-147.
12. Яворська О. М. Необхідність переходу України на міжнародні стандарти фінансової звітності / О. М. Яворська, Т. В. Картузова [Текст] // Збірник науково-технічних праць «Науковий вісник НЛТУ України». – 2010. №20(9). – С. 176-180.